

150-lecie Zjednoczonej Łoży we Wrocławiu. Medal Ch. Lauera, 1891 (MM Wrocław)

za po St. Petersburg i od Kopenhagi po Neapol. 1737 powstał w Hamburgu, 20 lat po zjednoczeniu się 4 londyńskich łóż w Wielką Łożę Anglii, pierwszy załazek w. niemieckiego. Rozwijało się ono, w przeciwieństwie do Anglii i Francji, wielokierunkowo, zgodnie z federacyjnym modelem niem. państwowości. Początkowo stanowiło płaszczyznę dialogu elit arystokratycznych i mieszczańskich, z czasem arystokracja zaczęła wycofywać się z łóż (1840 w łóżach wrocł. stanowiła zaledwie 7,4%, 1876 – 3,6%, 1906 – 1,2%). W XIX i na pocz. XX w. w. stało się ulubioną formą życia towarzyskiego wyższych warstw mieszczaństwa. Po okresowym spadku popularności ok. 1800 jego znaczenie wzrosło 1815–48, a następnie po 1860, utrzymując się – z przerwą w czasie I wojny świat. – do końca lat 20. XX w. Na terenie Prus istniały do końca XIX w. 3 Wielkie Łoże z siedzibą w Berlinie; ich status określał wydany 1798 przywilej królewski. Każda posiadała w większych ośrodkach kraju łoże siostrzane, oparte z reguły na hierarchicznej strukturze i hołdujące ideałom konserwatywnym. Najstarszą łożą wrocł. była „Vereinigte Loge”, która należała do „Große Landesloge”. Powstała ona z połączenia łoży „Zu den drei Todtengerippen”, zał. 1741 po wkroczeniu na Śląsk wojsk Fryderyka II, oraz łóż „Zur Säule” (zał. 1774) i „Zur Glocke” (zał. 1776). Do ogólnoprus. łoży „Zu den drei Weltkugeln” należały we Wrocławiu łoże „Friedrich zum goldenen Zepter” (zał. 1776) i „Blücher zur Freiheit und Licht” (zał. 1924), do ogólnoprus. łoży „Royal York zur Freundschaft” – łoża „Horus” (zał. 1813). Stolica Śląska była także siedzibą prowincjonalnych ekspozytur Wielkich Łóż „Große Landesloge” i „Zu den drei Weltkugeln”. Konserwatywnym i hierarchicznym strukturom prus. w. przeciwstawiły się różne inicjatywy oddolne: 1848/49 powstała we Wrocławiu łoża „Kosmos”, skupiająca liberalnych demokratów, otwarta dla osób pochodzenia żyd.; władze

WOLNOMULARSTWO. 1741–1935. W. ma swój początek w szkockim oświeceniu i kulturze polit. Anglii końca XVII w. Wypracowano tam formy życia towarzyskiego przewyższające podziały wyznaniowe i polit., propagujące ideę „bratania się ludzkości” – łoża. W ciągu XVIII w. sieć łóż rozszerzyła się na całą Europę, od Pary-

państw. w różny sposób utrudniały jej działalność i 1851 ostatecznie ją zamknęły. W 1860–70 nastąpiła stopniowa liberalizacja w. na terenie Prus, także we Wrocławiu. Do łóż dopuszczono Żydów, zniesiono sięgający końca XVIII w. przywilej wyłączności tworzenia nowych struktur w. przez berlińskie Wielkie Łoże. Utrzymująca się we wrocł. w. „cicha akceptacja” antysemityzmu skłoniła po 1890 lewicowo-liberalnych protestantów (red. nac. → „Breslauer Zeitung” A. Oehlke) i światłych żyd. kupców (→ A. Barasch) do utworzenia nowych łóż, podporządkowanych formalnie nieprus. Wielkim Łożom: we Frankfurcie n. Menem („Herrmann zur Beständigkeit”, 1893; „Mozart zur Liebe und Pflicht”, 1923; „Johannes zu den drei Rosen”, 1928), Hamburgu („Settegast zur deutschen Treue”, 1901) i Bayreuth („Fichte zum flemmenden Stern”, 1925). Wszystkie wrocł. łoża, konserwatywne i liberalne, zostały 1935 zamknięte i wyłączone przez reżim narodowosocjalist., kultywujący mit globalnego spisku masońsko-żydowskiego.

Po 1945. W całej Polsce, mimo braku formalnego zakazu, w. nie miało przez długi czas praktycznie prawa bytu. 1993 grupa adeptów łoży „Tor zum Osten” w Kassel dokonała rytualnego przebudzenia uspionej od 1935 łoży „Horus”. Pierwszym Czciogodnym łoży został M. Adamietz z Ratyzbony. Początkowo działała jako „łoża na wygnaniu”, lecz już 1994 patronująca jej „Große Loge der Alten Freien und Angenommenen Maurer von Deutschland” otworzyła siedzibę łoży we Wrocławiu (uroczystości przebiegały pod hasłem: „Wrocław nie jest niemiecki – Wrocław nie jest polski – Wrocław jest europejski”, jednocząc 40 wolnomularzy z Polski i Niemiec). Językami urzędowymi nowej placówki, działającej od pocz. w duchu pojednania, uznano w równej mierze pol. i niemiecki. W związku z obowiązującą w w. regularnym zasadą terytorialności zdecydowano, że od 1995 „Horus” wejdzie w skład Wielkiej Łoży Nar. Polski. Niechęć warsztatu do podporządkowania się pol. obediencji spowodowała wykluczenie jej ze zorganizowanych struktur w., a w konsekwencji doprowadziła do zaniku aktywności łoży. [SLH, NW]